

Konventionell fiktion lär ut att livet är en sammanhängande, begriplig helhet.

David Shields, amerikansk författare som övergivit skönlitteraturen, ifrågasätter den traditionella romankonsten i manifestboken "Reality Hunger".

David Shields

Sju månaders snökaos isolerade litet hus på prärien

Snökaos, extremkyla och vargavinter. Vintern är det stora samtals- och nyhetsämnet, och tankarna går till en helt annan hård vinter med helt andra förutsättningar. På Dakotaprärien, vintern 1880–81, upplevde den unga Laura Ingalls sitt livs värsta vinter. Författarens böcker om

en amerikansk pionjärfamiljs liv under det sena 1800-talet är självklara (men nu lite bortglömda) klassiker. I boken "Den långa vintern", som utkom 1940, berättas hur den knappt uppbyggda lilla staden De Smet isolerades under dryga sju månaders i princip oavbrutet snö-

stormande. I det sammanhanget betydde inställda tåg att den enda livlinan till civilisationen klipptes av, och varken mat, bränsle eller fotogen nådde de frysanter och svältande nybyggarna. Det är skillnad på vinter och vinter.

PAULINA HELGESON

BÖCKER

Efter år av exil

Under tsar Nikolaj I:s styre arresterades Fjodor Dostojevskij då han deltagit i en socialistisk studiecirkel.

Han tillbringade fyra år i fångläger och sex år i förvisning. "Förödmjukade och förnedrade" var hans första roman sedan han återvänt från förvisningen.

Förutom författare var han under tider redaktör, militär och kartograf.

Fjodor Dostojevskij (1821–1881).

FOTO: SCANPIX

Det egoistiska lidandet

FÖLJETONG I romanen "Förödmjukade och förnedrade" ställer Dostojevskij frågan om brott och förlåtelse på sin spets. För första gången sedan 1924 finns denna sugande förstudie till storverken översatt till svenska.

PROSA

Fjodor Dostojevskij
Förödmjukade och förnedrade
(Unizjennye i oskorbljonnye)
Övers: Bengt Samuelson
366 S. BAKHÅLL

ödmjukade och förnedrade, men om denne valde ett fortsatt lidande istället för en möjlig upprättelse blev den moraliska värderingen tvektigare. Den sanna godheten är också oreflekterad. Det närmaste en gestalt kommer godheten på medveten väg är genom den villkorslösa identifikationen med lidandet.

Det finns en säregen demoni i allt Fjodor Dostojevskij skrev. Han skrövade upp känslan. Den lidande människan blir en Kristi efterföljare. Medlidandet blir förbehållslös inlevelse. Det är självuppgivande och självutgivande, precis som kärleken. Men att bli en Kristi efterföljare handlar hos Dostojevskij inte om en medveten hållning, ett eftersträvat *imitatio Christi*. Då blir lidandet egoistiskt. Dostojevskij skrev i ett gränslöst medlidande för den för-

Dostojevskij utvecklade sin livshållning under förvisningen i Sibirien. Den har både chauvinistiska och rasistiska inslag i Dostojevskij's förankring av godheten i den ryska "folksjälen" och i hans förakt för metropolerna i västra Europa, men under detta ligger en av romankonstens mest gripande gestaltningar av den lidande människan.

Livshållningen innebar även att uttrycket intensifierades. Drömmen blev hallucination.

Och ibland krackelerade uttrycket. Ideologierna stod mot varandra. För att harmonisera den idémässiga splittring som de olika gestalternas förkunnelser gav upphov till (det drag som Bakhtin kallade Dostojevskij's mångstämmighet) skrev Dostojevskij ofta till en epilog som lade både skeendet och det idémässiga tillrätta.

Men talet om splittring är ideologiskt, ett barn av den romanteori som proklamerade "the well-made novel" och i linje med denna idé utdefinierade Dickens, en av Dostojevskij's förebilder. Båda publicerade flera av sina romaner som följetonger. Det ställde andra krav på händelseförlopp och psykologi än den i sin slutenhet formfulländade roman som Henry James skrev, en roman-konst som knappast behövde romanteorins själlösa advokatyr.

Romanen "Förödmjukade och förnedrade" publicerade Dostojevskij som följetong i tidskriften "Vremja" 1861–62. Han hade fått tsarens tillåtelse att återvända till Sankt Petersburg året innan, och romanen var hans första verk ef-

ter förvisningen. Den gavs ut på svenska senast 1924 ("De förödmjukade och kränkta") men kommer nu i ny översättning av Bengt Samuelson.

Romanen är en förstudie till Dostojevskij's stora mästerverk. Den varierar de motiv han skulle fördjupa: skuld, lidande, försoning och brottet mot barnet. Den oskuldsfulle furstesonen Aljosja förebådar furst Mysjkin. Hans far, fursten Valkovskij, är en djävulsgestalt som förstör livet för alla som kommer i hans väg.

Även intrigen förebådar förvecklingsmönstren i de stora romanerna. Berättaren Ivan Petrovitj tror sig vara döende och minns sitt liv. Han älskar Natasja, som dock skall gifta sig med Aljosja. Ivan tar sig an flickan Nelly, som drabbats av övergrepp som minner om de länge censurerade kapitlen om Stavrogins brott i "Onda andar".

Men moralen är inte entydig. Några av furstens offer väljer lidandet istället för upprättelsen. Natasjas far har lurats av fursten och förskjuter sin dotter på grund

av hennes kärlek till Aljosja. Nellys mor kunde ha trotsat fursten i stället för att leva i förnedring. Konflikterna spetsar till frågan om förlåtelsen. Finns det synden som inte kan förlätas? Kan brottet mot barnet någonsin förlätas?

Så långt är draget av förstudie tydligt. Men "Förödmjukade och förnedrade" är även anmärkningsvärd för Dostojevskij's tekniska lösningar. Ivans minnesvandring upplöser skeendets kronologi. Historierna överlagrar varandra, och Samuelson jämför i sitt efterord med detektivberättelsens logik; svaret på de olika gåtorna skjuts framåt.

Trots att "Förödmjukade och förnedrade" inte är någon av Dostojevskij's stora romaner suger den obönhörligt in läsaren i den gestaltade världen. Känslomässigheten, splittringen, den ideologiska mångstämmigheten, den påhängda epilogen: allt speglar livshållningens och berättandets storhet hos Dostojevskij.

MAGNUS ERIKSSON

litteratur@svd.se